

Mohai V. Lajos

Sebhelyek

„az életrajz alattomos munkálkodása” –
Danilo Kiš emlékének

Kihalt tájon (1)

Ezen a kihalt tájon, a hidegülő Ég alatt, hosszú idő óta körös-körül ködfehér massa tartja össze november végén az estéket. Odafont a levegőben egyenletesen dara száll, majd lebegve aláhull a fagyott aljnövényzetre, és betömörül a kertek vájataiba, az elhagyott virágágyások közé.

Akinek az útját erre az időre itt jelölte ki az élet, szemét igyekezett beletűzni a táskás homályba, de még így is elveszhetett előle a kerítések tompa vonala a hegyoldalnak dőlő, vállmagasságú támfallal, pedig alig néhány lépésre lehetett a céljához vezető ösvénytől. Sehonnan se látni azonban a nyárfák félkörben zsugorodó csoportját, mely a teraszos fennsík oldalához toldja a görbe utcákat; ha a lejtőn felismerhető volna a kitartó szem számára a sok ezüstfehér törzs, az valamelyest eligazítana a terhes párában.

Mintha zsákokat húznának végig a kövezeten, de meg nem ítélni, honnan jött ez a dörzsös hang, mely időlegesen elúzi a lélekszakasztó csöndet, és irányt jelez a sötétben.

Pedig annyira közel van, hogy szinte súrolja a szűk utcácska házfalait, az aljzatok síkból kidomborodó terméskövét, melyeken a lovas kocsik tengelyei csikorognak.

Akinek végtelenbe vesző útját erre az időre itt jelölte ki az élet, mindegyre észlelheti a távoli torkokból tüzesen ugató kutyák izgatottságát.

Ahogy pedig sietve átszeli az összekuporodott házak közé nyitott háromszögletű teret, egy befáslizott alakot lát hasalni a kopár, hideg fűvön, aki ő volt.

A fák és a lemeztelenített bokrok alján, az elnehezedett cipőtálpak alatt, nedves levelek csivitelnek.

Kihalt tájon (2)

A kikövezett kocsitól felől, ahol a kaptató kiszélesedik, föltámad a szél, keményen ostorozza az akácok lombjait; az utolsó fénysugár makacsul visszahúzódtott az irdatlan felhők mögé. A messzeség hullámvonalakban mind szürkébbé és

szürkébbé válik. A szél száraz faleveleket és letört gallyakat kap föl, majd a vilámfényes Égig dobálja őket. Az ablakok széleire összehajtogatott zsalukat rozszul rögzítették, a pántok meglazultak, olykor megrángatja őket egy ismeretlen kéz, a kitámasztóvasak idegesen megcsikordulnak. A vihar egyre erőszakosabban támad, belekap mindenbe, ami az útjába akad. Távolabb, az elemek lármájának jobban kitett széleken, az ágyásokat jelölő karók a veteményesek között szinte belesimulnak a fürgetegbe. Duzzadtak a pajták bejáratát fedő ponyvák, hiába védik deszkakerítések, a vászon recseg a súlyos teher alatt. Homok- és kavicsfelhő söpör végig az udvaron. Elszabadul néhány itatóvödör az erős szél-lökésektől, és odacsapódik az istálló cementes falához.

A kert végében kupacokban hóbálák álltak.

Fél a hidegtől. Föl sem vetődik benne, hogy akárcsak egyszer is visszaforduljon a dombról, amely az egykori major maradványaihoz vezet. A felhők réseiben átszűrődik a Nap, világossága kíséri a lépteit. A patak fölötti elhagyott téglagyár épületcsonkjai meredeznek a távolságtartó szürkességben. Messziről szakadozott hangok szűrődnek át a gazonos földeken, távoli szélzúgás rázkódtatja meg a kerítéseket. A fák neszeit susogás töri meg, de nem az a tompa moraj, amelyet a szél visz föl a völgyben meghúzódó parasztportákról. Csönd rakodik a kertekre, ismeretlen csönd. A deszkából összeszögezett kapunál kődarabokból kirakott beálló van lovas kocsiknak, innen murvába süppedt járda vezet a lépcsősorhoz; a mohos támfaltól a drótfonatú kerítés választotta el a gyümölcsöst az udvartól.

Szerette magáénak ezt a képet.

Itatóspapír

Ezt abban a házban írom, ahová be akartam költözni. Akkor most beköltözöm.

Az épület a Csiki-hegyek lábánál állt, nem messze a kőgörgető sziklaktól, a települést átszelő műúttól számított harmadik ház sorban, a hegyoldal felső részéhez tapadva.

Lassú volt a járás odáig.

A meredek, bazaltkövekkel kikövezett ösvény próbára tette a lábat, a járást hirtelen bukkanók, gazonos, kikerülhetetlen árkok törték meg. Annak is tartogatott meglepetést, aki naponta közlekedett rajta. Én pedig jöttömben és mentemben kétszer megtemtem az utat a buszmegálló és a ház között.

Jobbra kellett elindulnom, amikor a templom előtt lekászálódtam a buszról; a jármű ebben a megállóban mindig kiürült. Eltelt kis idő, talán néhány hónap is, amíg rájöttem, hogy a falusi óslakók képtelenek elfogadni a településen bekövetkezett változásokat. Ennek egyik jeleként ma is úgy tesznek, mintha ez a tér megmaradt volna a pesti busz végállomásának, ahol muszáj mindenkinek lecihelődni, azoknak is, akik távol laktak innen; a megszokás nagy úr, gondoltam. De ahogy a szemük sarkából a „gyüttment” városi népeket méregették, arra következtettem, hogy nem akarnak közösködni az idetelepült idegenekkel.

A község végéhez tapasztott tízemeletes betonsilókban a Pestről kiszorult embertömeg préselődik össze, amelyet a fővárosi lakhatási szabályok az agglomerátumba száműztek. Emiatt a helység sokat változott az elmúlt évtizedekben, de ez korántsem vált előnyére. A lakótelep éjjeli szállásul szolgált többnyire értelmiségiek számára, akik a szűkös garzonokban rakosgatták elére a félretett forintokat, hogy majd egyszer családi házra váltsák az álmaikat. A tehetősebb szülők csemetéi a régi falu távolabbi, félreeső zugaiba, a szélső házak és a rétek, fasorok közeibe és az elhagyatottabb területeken egymás hegyénhátán építkeztek új tulajdonosi öntudattal, melyet a korszak urai meghagytak számukra. Az eredetileg egyutcás falú hosszára nyúlt sváb házait és a tekerő házsorokat is megbontották, toldozták, alakították, a nyári konyhából – házilagos kivitelezéssel – szobákat fabrikáltak, úgyhogy a község már a Budai-hegyvidék egyik külső nyúlványa alatt kígyózott ide-oda, és kicsinyke beszögeléseket, utcákat magába fogadva lepényszerűen terült szét.

A helység újdonsült alaktalansága a Templom térnél válik szembeötlővé. A kövezett útnak erre a pontjára esik a domborzat erősebb lejtése, mégis itt – meglehetősen előnytelen módon –, a tölcsérszerűen kiszélesedő vágatban alakították ki egykoron a buszfordulót. Ebből arra következtettem, hogy hosszú időn keresztül, talán még az első lovaskocsik korától ezen a kis sík teraszon kapcsolódott össze a település a külvilággal.

Itt a kopott, kék festésű angyalos gipszdomborzattal díszített templombejáróval szemközt keskeny lépcsők emelkednek, kicsit tévetegen rádőlve egy lelapított földhalomra, melyben elhasznált neoncsövekhez kötözött rózsatövek állnak. Egy-egy lépcsőfok hullámot vetve előrebukik, hogy helyet csináljon a feltörő, méretes dudvának. Ezt a rozoga följárót kevesen használják, mert a bejáratot a helybeliek inkább két oldalról közelítik meg; a parasztember nem pazarolja csak úgy az erejét, hallottam a Marx Károly utcai vegyeskereskedésben egy aranypaszt megütközését, amellyel szomszédja mozdulatát kommentálta.

Szemem minden alkalommal érdeklődés nélkül siklik el a málló lépcsők fölött. Nem mulasztok el semmit, pillantásom a hegygerincig ér, ahol egy fenyősor árnya mered a csillagok alatt a dermedt tájra.

A Templom tér látványának közvetlenül előttem föltáruló darabja sem idéz meg visszatérő érzéseket. Nem ragaszkodom hozzá. A templom harangkongása sápadtan csendül, ha a vasárnapi nagymisére hív; még a helyiek sem tartják becsben. Ezt aényt szóra sem érdemlő apróságként könyvelik el a lelkészi hivatalban; mintha csak azt vetnék oda: „Intézkedést nem igényel.”

A házhoz vezető úton először az öreg sírkertet kerülöm meg; a kőkerítés maradványai között lerövidíthetem a járást a magam számára, ha átvágok a mohos és az évszázadok múlásával kűszködő megpenészedett sírkövekkel szegett ösvényen; mégis kiszámított pontossággal ragaszkodom a másik, bevált úthoz. Úgyhogy elindulok fölfelé, egészen a mai temetőig. Az idegenség érzésének hullámai hirtelen törnek föl bennem, amint elhagyom a maradék bitumenből összegyúrt utat, és elindulok egy betonoszlopokról gyéren megvilágított kapaszkodó felé. Az emelkedőrész az új temető után következik, egyre meredekebb

szögben. Az egyik házban szellőztetnek, a hegy lankája felől támadt hirtelen fuvallat kidagasztja a megfakult csipkefüggönyöket. Olyan érzésem támad, mintha tavasz lenne, pedig már jócskán bent járunk az őszben.

Nyirkos a levegő, és egyre kormosabb a sötét.

A fák és a bokrok félrehúzódba, kopogósan várnak sorsukra a metsző hidegben.

Eddigi életemben még nem tapasztaltam azt, hogy az éjszakához közeledve annyira lehűljön a levegő, mint ezeken a hegybe árkolt utcákon.

Itt-ott megcsörren valami a távolabbi porták mélyén.

Aztán a mindent elárasztó nyirkosságban mérgesen kiadják haragjukat a sötétben ólálkodó, kopár és gazverte kertek, melyek aljáról vékony pára szállong; az udvarok keskeny szalagjait olykor sejtelmesen megvilágítja egy-egy hirtelen fölgyulladó lámpa, riasztó ábrákat meszelve a szemközti tűzfalakra.

Zavart éreztem az egész úton, melynek mind szaporább léptekkel igyekeztem a végére érni. A testemet körbetapogató egyedülletben alig voltam képes elegyengetni a szorongásomat. Szomorú voltam, hogy a világnak ebben a szegletében élek. Számkivetettségem miatt kínlódás volt minden odaút.

A városon kívüli, világtól félreeső magányom gúzsba kötött.

Az életnek ez a nyers, baljós közelsége letaglózott; riasztott a nyitott oldalú fészerekből főlóhajtó szekercék hangja, amint a fát aprították. Ezek nem hasonlítottak a gyermekkori környezetem neszeire, melyek ellenállhatatlanul vonzanak halálomig.

Még a fák elmosódó suttogásának is más beszéde volt a magas kavicstámfal fölött, amely megemelte a kicsinyke kertszögletet az ablak magasságában, és amelyet kényszerűségből vágtunk bele a hátsó falba, hogy a szűk helyiségből legalább nappalra kiűzzük a sötétséget és a félhomályt. Ezért a mennyezet és a kert síkja oly közel került egymáshoz, hogy a lakás térfogatát összezsugorította.

Amikor másnap hajnalban a kimerültségtől meggyötörten, szorultságom béna tudatában kikecmeregtem az ágyból, és kimentem a zuhanyzótalpával összeépített mellékhelyiségbe, hallottam, ahogy az agyagból és cementből kitapasztott derítő visszhangzik valahol a ház oldalában, a hegy távoli üregében alattam.

A hang olyan irdatlan messziről érkezett, mintha a föld túlsó feléből tört volna föl.

Kintről, a dermedt messzeségben, az autósztádához szorult házak zugaiból nedves fűrészpor illata csapott az orromba, földút döngött valahol deszkalapoktól és farönköktől. Megjelent előttem néhány csapzott fej és vérekes szem, az éjszakai busz utasai. Ébredéskor kísértének ezek az utolsó arcok, elhasznált tekintetek.

Kitárom a spalettákat.

Valaki beindítja az autóját, és káromkodik közben. A motor dübörgése elnyeli a mondatfoszlányokat.

Indul a nap.

A konyhában lecsavarom a gép fémsisakját; a tömítés beleégett a kupakba mart körperembe. Pótgumi után keresgélek a stelázsi fiókjában. Nem találok. Rövid időre elvékonyodik előttem a világ, de aztán a megszokott mozdulatokkal

betöltöm a vizet a kotyogó tartályába, majd akkurátusan kiadagolom a kávé. Gyűrűszerű részt vágok ki az előző napi *Magyar Nemzet*ből, és óvatosan a két fémrész közé illesztem. Megeresztem a gázpalackot, hogy alágyújsak a rezsónak. Ott őrködöm a körláng mellett, aztán hátralépek, és hátamat az ajtófélfának támasztva figyelem a láng élénken lobogó, kékessárga szirmait. Néhány perc múlva a kifolyócső már izzó gömböcskéket köpdös, és a lefolyó kondenzvíztől sziszegni kezd a szerkezet fémes fala. Lassan telik meg a porceláncsésze, amelyben a lefőtt kávé fölfogom. Tálcat keresek; ezt elfelejtettem odakészíteni a kezem ügyébe. Megkerülöm az asztalt, és a gőzölgő csésze fölé hajolok.

Cigarettaért nyúlok, és a körmöm hegyével végigkorcsolyázom a doboz celofánköpenyét.

Míntha vártam volna valakire, aki késett.

Amiért ez a várakozás mind megmagyarázhatatlanabbá vált a számomra.

Arra gondoltam, hogy a látogatóm szeme a lakáshoz közeledve itatóspapírhoz hasonlóan működik.

Mint az enyém, amióta itt húzom meg magam.

Én voltam az, aki mindent begyűjtött, elraktározott, de egyelőre még képtelen volt bármire is felhasználni a zsákmányát.

Aki társasjátékot játszott a saját beteljesedésének hiányával, de aki ezért mégsem a világot kárhoztatta.

Apokalipszis

Küszködöm, viaskodom a menekülésem képeivel. Rémképek ezek. Az életem a tét. Hogy történehetett, nem értem, de nincs időm ezen révedezni. Megroggyant térdel araszolok egy ismeretlen helyen. Pinceszag kísér. Nedves a levegő. A megfeketült falakon pókhaló csillog ezüstösen. Giliszták és csigák. Elhagyott szenespince, kacatok, évekkal azelőtről otffelejtt zöldségmaradék a homokpadon. Egy vaságy rozsdás és kilyukadt sodronya. Olyan kimerült vagyok, hogy szinte leragad a szemem. Lefekszem, néhány pillanatra elbóbiskolok. Hátracsuklik a nyakam. Zajt hallok. Futni kezdek. Zörög a száraz föld a lábam alatt. Valahonnan esőle szivárog a ház sarkához állított kátrányoshordóba. Ez a hordó a miénk. Fölismerem az oldalára festett téglapiros csíkokról. *Sűrű fák szegélyezik a távoli gyalogösvényt; a Hold opálos fényt vetít a lehullott avarra. Kisvártatva elérek egy bodzabokorhoz, ahonnan titkos járat vezet tovább a Romlottvárhoz.* Ott majd meghúzódhatom, amíg elmúlik ez az átkozott vihar. Befészkelem magamat egy fal menti mélyedésbe, amely olyan hosszú, mint a testem. Igyekszem valami másra terelni a figyelmemet. De hiába, minden a rombolásra vall körülöttem. Holtpont és neurózis. Kicsúsztak a kezemből a dolgok. Izzadságcseppek. Egy véres kutya mutatkozik meg minduntalan előttem, és ez zavarba hoz. A kutya nem enged magához közel, pedig látom, hogy szenved a sebével. Szégyenkezem magam miatt, mert sorsára hagytam egy összedőlt ház romjai között, ahol gázrobbanás történehetett. A gomolygó porban, a szétégett bútorok között vonaglott a nyomorult pára. Szememet marja a füst. Fuldoklom, köhögök. A rettenetes szétfeszíti a testemet. Míntha bozótosban csörtetnék. Megfér a sorsommal a halál, de

ha a kutya meghal, az a lelkemen szárad majd. A lovak is kint rekedtek az udvaron. Nincs, ki az istállóba hajtsa őket. Eltűntek mellőlük a fuvarosok, ezek a vad, kérérlhetetlen emberek, akiknek most odavesz mindenük. Dübögnek a pajták ponyvái, szél görgeti az itatóvödröket. Valaki éktelen dühvel döngeti a kocsiszín kapuját. Hirtelen jött zápor söpör végig a sötétben. Elmossa a veteményes ágyásokat, beletapos a kiserkent növényzetbe. Lucsok mindenfelé. Villámok szeletelik a levegőt. Morajlik, dörög.

Az Ég villámló szörnyei a végítélet tekintetéből olvasnak.

Semmi jót nem ígérnek.

Mindenkitől elfeledve

Az istállók üresen álltak, mindenkitől elfeledve.

Előzmények nélkül törtek rá ezek a nehéz érzések. Megfoghatatlan szomorúság. Be kellett látnia, hogy egyelőre csődöt mondott, hiába igyekszik, nem tud kiigazodni saját magán. Az est közeledtével egyre fokozódik benne a feszültség. Jobb lesz, ha visszahúzódik a saját fészkebe, gondolta. Időnként megpaskolja az arcát, akárha borotválkozás után lenne. „Az idegek!”, emlékezik a borbély rekedtes hangjára. Ahogy az ablakon kinéz, kényszeredetten elmosolyodik. Egyszer úgyis vége szakad mindennek. Érti, ahogy a múlt utánanyúlt az érzéseinek, és a hatalmába kerítette. Mintha üszkös romok között gubbasztana, mint gyerekkorában, amikor a háború sebei még nem forrtak be, és a bedőlt falú pajtában játszott bújócskát egymagában. Kerülte az utcabeli gyerekeket, akik nélküle garázdálkodtak a környéken. Mi keresnivalója lenne velük? Ezeknek az örökké huzatos pajtáknak az árnyai azonban gyakorta kísértik ébren is. Az egyik somogyi nagybátyja a szomszéd csűrjénél zuhant le a létra kicsorbult fokáról. Szilánkosra törte a bokáját. Arról a napról minden oly túlzottan maradt meg benne, hogy erőltetnie sem kell az emlékezetét. Sebtében előjön a szörnyű eset minden mozzanata, hiába tiltakozik ellene.

Behúzta a függönyt, és eloltotta az állólámpát. Majdnem az egyensúlyát veszítette, amikor áthajolt a karosszéken; csak úgy érte el a kapcsolót. Közben hallgatta az eső szemerklését a kocsiszín felől. Még egyszer kipillantott az ablakon; az ég keskeny szalagja nem biztatta semmi jóval. Befogta a külvilág zajait. Kíéhezett macskák nyivákolnak a távolban, a kert végébe hányt korhadó gerendáknál. A kapuszárnyak nyikorgása hullámossá alakította a csöndet. A délutáni hirtelen szédülése jutott az eszébe, amikor kiszaladt a vér a fejéből. Nem talált rá magyarázatot.

Leült a dohányzóasztalhoz, lassú mozdulatokkal kisimította a csipketerítőt. Kicserepedett ajkát megnedvesítette egy pohár állott vízzel. Reggelre jó lenne végre kialudnia magát, de tudta, hogy hiába vágyna rá, nem jön álom a szemére. Rászakadt a keserűség. Mintha csontjait törte volna a magány.

Elvettek tőle valamit. Még ha ezt fél is kimondani.

*Emlékezett a nyöszörgő istállókra és a szélfútta pajtákra.
A halálra ítélt állatokra.
A levegőtlen Égre.
A földszintes épületek roskatag tetőire.
A falakon a reszkető fénycsíkokra.
A kertek mélyébe süppedt, egymás hátának támaszkodó épületekre.
A kérges tenyerű óriásokra, akik az Ég mozdíthatatlan medrében fújtattak.
Csattogó lépteikre.
A haragos Égre szögezett fejekre.
A remegő testekre.
A fájdalom szorította lüktető érzésekre.
Az ijedt csöndre.
A meszelt házak kopár, penészvirágos falaira.
A vad, hajthatatlan emberekre.
A drótfonatú pincetorkokra.
Odébb, a hideg, mozdulatlan mezőn át a vágóhíd sírkövére.*

Megérkezés

A távolsági busz megállójából a domb lejtőjén meghúzódó, omlatag major-sági épületekre látni, ahol, valamikor nagyon régen, szorgos kezek illeszthették a vályogtéglaikat egymáshoz; olyasféle népek laktak itt, akiket a nehézség nem tántorított el a céljuktól. Uradalmi summás munkával, télvíz idején vesződéses ölfavágással keresték a kenyerüket. Később gépállomás települt ide. Rakásra hányt gumiabroncsok és olajfoltok őrzik a nyomát. Mostanra tűnik végleg kihaltak minden; a roskatag tetők alatt, a falak mentén a dudva és a gaz, a sárfalak málladoznak, az ablakrésekbe tömött rongyokat penész emészti. Penyhedt szag terjeng. Téglatörmelék, gazdasági szemét, az állattartás piszka mindenütt. Celofános tócsák és jégzilánkok. Az ólak és az istállók kapuin korhadó deszka-palánk; rozsdás szögek a gyomos földben szerteszét. Hosszan kilátni a mezőkre. A hó kemény redőkben odatapadt a szántókra. Ólmosan dereng az ég.

Kitaposott bakancsok, behorpadt itatóvödör kampóra akasztva az eresz alatt; az enyészet emlékforgácsai. Jó helyen jár? – kérdezi magától. Mióta körbepillantott, ez a félelem és aggodalom kísérti.

Egy lelket se látni.

A jövetele semmit nem jelent a majornak, pedig régóra kereste vele a találkozást.

Aki egyszer itt ragadt, belepusztult, gondolta. Aki innen elment, biztosan nem tért vissza többet. Nem akar a major megmentője lenni.

Az ismétlődő képzelődéseknek a valóság nem tehet eleget, és csak önmaga hasonmása lehet minden ember.